

प्रियवा

प्रियालः

प्रीतिः

प्रियतमः, पुं, मयूरशिखादृष्टः । इति शब्द-
चक्रिका ॥ (अयमेवामतिप्रयेन प्रियः । प्रिय +
तमम् ।) अतिप्रियप्रिये, त्रि ॥

प्रियतरः, त्रि, (अयमनयोरेतिप्रयेन प्रियः । प्रिय
+तरम् ।) अनयोरेतिप्रयेन प्रियः । इति
याकरणम् ॥ (यथा, गो० रामायणे । २ ।
३६ । ७ ।

“प्राणेश्वरोऽपि प्रियतरो ज्येष्ठो भ्राता गुरुश्च ते ।
तस्मादस्य प्रयत्नेन शरीरं प्रतिपालय ॥”

प्रियता, स्त्री, (प्रिय + तल् ।) प्रियस्य भावः ।
हार्दम् । इत्यमरः । १ । ७ । १७७ । (यथा, मनुः ।
५ । ५० ।

“न भक्तवति यो मोक्षं विधिं हित्वा पिशाचवत् ।
स लोके प्रियतां याति आधिभिक्षं न पीयते ॥”

प्रियतोषणः, पुं, (प्रियस्य तोषणं यस्मात् । यदा,
प्रियं तोषयतीति । तुष् + णिच् + ल्युः ।)
घोडश्रवणातिरिक्तरतिवन्विशेषः । तस्य
लक्षणं यथा,—

“नारी पादौ स्वहस्तेन धारयेन्नघनोपरि ।
स्तनापीडकरः कामी कामयेत् प्रियतोषणः ॥”
इति रतिमञ्जरी ॥

प्रियस्य सुष्टिकारिणि, त्रि ॥

प्रियत्वं, स्त्री, (प्रियस्य भावः । प्रिय + त्वं ।)
प्रियता । तत्पर्यायः । प्रेम २ प्रेमा ३ ज्ञेहः ४
प्रथयः ५ हार्दम् ६ प्रियता ७ स्निग्धता ८ ।
इति शब्दरत्नावली ॥

प्रियदर्शनः, त्रि, (प्रियं दर्शनं यस्य ।) सुदृश्यः ।
तत्पर्यायः । चतुर्थः २ । इति जटाधरः ॥
(यथा, रघुः । १ । ३७ ।

“तत्तदभूमिपतिः पत्नौ दर्शयन् प्रियदर्शनः ।
अपि लङ्घितमध्वानं बुभुधे न बुधोपमः ॥”

प्रियदर्शनः, पुं, (प्रियं दर्शनं यस्य ।) सुकपची ।
त्रौरिकादृष्टः । इति जटाधरः । (गन्धर्व-
विशेषः । यथा, रघुः । ५ । ५३ ।

“अवेष्टि गन्धर्वपतेस्तनूजं
प्रियवंदं मां प्रियदर्शनस्य ॥”

प्रियप्रायः, स्त्री, (प्रियस्य प्रायो यच्च ।) प्रिय-
वाक्यम् । तत्पर्यायः । चटु २ चाटु ३ । इति
हेमचन्द्रः । २ । १७८ ॥

प्रियप्रियसुः, त्रि, (प्रियं प्रियतीति । प्र + अप् +
सु + उः ।) इष्टार्थोद्भूतम् । उत्सुहः ।
इति जटाधरः ॥

प्रियमधुः, पुं, (प्रियं मधु मयं यस्य ।) बलरामः ।
इति हेमचन्द्रः । २ । १३८ ॥

प्रियवर्णः, स्त्री, (प्रियो वर्णो यस्याः । गौरादि-
त्वात् ङीष् ।) प्रियवर्णः । इति जटाधरः ॥

प्रियवल्ली, स्त्री, (प्रिया मनोश्चा वल्ली लता ।)
प्रियवल्लीः । इति राजनिर्घण्टः ॥

प्रियवारी, [नृ] त्रि, (प्रियं मनोश्चं वदतीति ।
वद् + णिनिः ।) मनोश्च वक्ता । यथा, चाणक्ये ।
“कोऽतिभारः समर्थानां किं दूरं अवसायिनाम् ।
को विदेशः सविदानां कः परः प्रियवादिनाम् ॥”

(यथा च पञ्चतन्त्रे । २ । १७४ ।

“सुलभाः पुरुषा राजन् । सततं प्रियवादिनः ।
अप्रियस्य च पथस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥”

प्रियव्रतः, पुं, (प्रियं व्रतं यस्य ।) स्वायम्भुवमनु-
पुत्रः । यथा,—

“प्रियव्रतोत्तानपादौ मनोः स्वायम्भुवस्य तु ।
दौ पुत्रौ सुमहावीर्यौ धर्मशौ कथितौ तव ॥”
इत्यपिपुराणम् ॥

(प्रियाणि व्रतानि यस्येति विग्रहे व्रतप्रिये,
त्रि । यथा, ऋग्वेदे । १० । १५० । ३ ।

“अये देवानावह नः प्रियव्रतान्
न्द्रीकाय प्रियव्रतान् ॥”

प्रियसखः, पुं, (प्रियः सखा च हितकारित्वान् ।
“राजाहःसखिभ्यश्च ॥” ५ । ४ । १ । इति टच् ।)

खदिरः । इति शब्दचक्रिका ॥ प्रियसखी
सखा चेति । (प्रियस्यः । यथा, मेघदूते । १२ ।
“आष्टस्त्वस्य प्रियसखसमं तुङ्गमालिङ्ग शैलम् ॥”)

प्रियस्य सखा इति च । इति याकरणम् ॥

प्रियसखं, स्त्री, (प्रियं सखमिति कर्मधारयः ।)
सुव्रतवाक्यम् । इति हेमचन्द्रः । २ । १७८ ॥
(प्रियं सखं यस्येति विग्रहे सखप्रिये, त्रि ॥)

प्रियसन्देशः, पुं, (प्रियं सन्दिशतीति । प्रिय + सम्
+ दिश् + ञच् ।) चम्पकदृष्टः । इति शब्द-
चक्रिका ॥ (प्रियः सन्देश इति कर्मधारयः ।)
प्रियसंवादश्च ॥

प्रियसालकः, पुं, (प्रियः सालः । ततः स्वार्थे कन् ।)
असनदृष्टः । इति राजनिर्घण्टः ॥ पेयासाल
इति ख्यातः ॥

प्रिया, स्त्री, (प्रिय + टाप् ।) नारी । इति शब्द-
रत्नावली ॥ भार्या । इति हेमचन्द्रः । (यथा,
कुमारः । ३ । ३८ ।

“पुयासवावृणितनेत्रशोभि
प्रियातुल्यं किमुवच्युत्तुम् ॥”

एला । इति शब्दचक्रिका । मल्लिका । मदिरा ।
इति राजनिर्घण्टः ॥ वार्ता । इति धरणिः ॥
(पञ्चाक्षरशब्दोविशेषः । इति कुन्दोमञ्जरी ॥)

प्रियाम्बुः, पुं, (प्रियमम्बु यस्य ।) आम्बुदृष्टः ।
इति राजनिर्घण्टः ॥ तत्फलं हृद्यजले च स्त्री ॥
(जलप्रिये, त्रि ॥)

प्रियालः, पुं, (प्रियाय हिताय अलति पर्याप्नो-
तीति । अल + अच् ।) दृष्टभेदः । प्रियाल
इति भाषा । अस्य बीजं चिरञ्जीति प्रसिद्धम् ।
तत्पर्यायः । चारः २ अक्षरः ३ खरस्त्वः ४
ललनः ५ चारकः ६ बहुवल्कः ७ सन्नदः ८
तापसप्रियः ९ ज्ञेहवीजः १० उपवटः ११ सच-
वीर्यः १२ । इति राजनिर्घण्टः ॥ प्रियालः १३ ।
इत्यमरः । २ । ४ । ३५ । बहुलवल्कलः १४ राजादनम्
१५ तापसेटः १६ सन्नदः १७ घटुः पटः १८ ।
अस्य गुणः । पित्तकफासनाशिलम् । तत्फल-
गुणाः । मधुरत्वम् । गुरुत्वम् । तिग्मत्वम् । सर-
त्वम् । मरुत्पित्तदाहज्वरदृष्ट्यापहलश्च । तन्मज्ज-
गुणाः । मधुरत्वम् । दृढत्वम् । पित्तानिनाप-

हत्वम् । हृद्यत्वम् । दुर्जरत्वम् । स्निग्धत्वम्
विष्टम्बत्वम् । आमवद्धंनत्वश्च । इति भाष-
प्रकाशः ॥ अपि च ।

“चारस्य च फलं पक्वं दृष्यं गौल्यान्मकं गुरु ।
तद्बीजं मधुरं दृष्यं पित्तदाहार्तिनाशनम् ॥”
इति राजनिर्घण्टः ॥

प्रियाला, स्त्री, (प्रियाय अलतीति । अल +
अच् + टाप् ।) द्राक्षा । इति राजनिर्घण्टः ॥

प्रियोदितं, त्रि, (प्रियाय प्रियेण वा बहुदितम् ।
प्रियसुदितमिति वा ।) चाटुवाक्यम् । इति
शब्दरत्नावली ॥ प्रियवाक्यविषयः ॥ (प्रिय-
कथितवाक्यश्च ।)

प्री, क तर्पणे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (चुरा०
पर०-सक०-अनिट् ।) क, यं प्राययन्ति कवि-
स्तत्तिसायनानि । इति हलायुधः ॥ प्रीणय-
यीति केचित् । इति दुर्गादासः ॥

प्री, ङ य प्रीती । कान्तौ । इति कविकल्पद्रुमः ॥
(दिवा०-आत्म०-अक०-अनिट् ।) प्रीतिरिह
प्रीतीभावः । ङ य, यः प्रीयते प्रणयिषु । इति
हलायुधः । इति दुर्गादासः ॥

प्री, ञ तर्पणे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भा०-
उभ०-सक०-अनिट् ।) ञ, प्रयति प्रयते । इति
दुर्गादासः ॥

प्री, ञ ग कान्तौ । तर्पणे । इति कविकल्पद्रुमः ॥
(क्रा०-उभ०-अक०-सक० च-अनिट् ।) तर्पण-
मिह प्रीतीभावः प्रीतीकरणश्च । ञ ग, प्रथः
प्रीणानु विवशुक् । प्रीणानि वान्मवज्जनानिति
हलायुधः । प्रीणीते । इति दुर्गादासः ॥

प्रीः, स्त्री, (प्री + किप् ।) प्रीतिः । इति कन-
धातुटीकायां दुर्गादासः ॥ प्रथमा विभक्तिः ।
यथा, “विशः प्रीहीचीचीपीपीप्राः । स्यादीनि
त्रीणि त्रीणि क्रमात् प्रीहीचीचीपीपीपी-
संज्ञानि स्युः ॥” इति सुभनेध्याकरणम् ॥

प्रीणः, त्रि, (प्र + “नञ् पुराणे प्रात् ॥” ५ । ४ । २५ ।)
इत्यस्य वार्तिकोक्ता खः ।) पुरातनः । इति
त्रिकाण्डशेषः ॥ प्रीतः । इति याकरणम् ॥

प्रीणनं, स्त्री, (प्री + स्वार्थे णिच् + ल्युट् । घृण
प्रीणोरिति हुक् ।) हृषिकरणम् । तत्पर्यायः ।
तर्पणम् २ अवनम् ३ । इत्यमरः । ३ । २ । १२ ॥

(यथा, महाभारते । ४ । ४७ ।
“तस्मिंस्तुष्टे जगत्तुष्टं प्रीणितं प्रीणितं जगत् ।
तदाराधनतो देवि ! सर्वेषां प्रीणनं भवेत् ॥”)

प्रीणयः, पुं, गळकः । इति राजनिर्घण्टः ॥

प्रीतः, त्रि, (प्रीञ् प्रीणने + क्तः ।) प्रीतियुक्तः ।
तत्पर्यायः । हृष्टः २ मत्तः ३ दमः ४ प्रथमः ५
प्रसुदितः ६ । इत्यमरः । ३ । १ । २० ॥ हृषितः ७ ।
(यथा, महाभारते । ४ । ४० । १२ ।

“प्रीतोऽस्मि पुरुषयात्र । न भयं विद्यते तव ।
सर्वोऽस्तुदासि ते शत्रून् रणे रणविशारदः ॥”
स्त्री, नम् । इति मेदिनी । ते, ३३ ॥

प्रीतिः, स्त्री, (प्रीञ् तर्पणे + भावे क्तिन् ।) हृषिः ।
(यथा, रामायणे । १ । ६८ । १२ ।